

ביאורים

כל חכמה בנויה על הנחות יסוד קודמות. כל חכמה מכילה חוקים, פעולות ותבניות העומדים על בסיס עקרונות יסוד. דוגמא לכך היא חכמת ההנדסה המתבססת על צורות מוחשיות מעולם הטבע כמו: המשולש, הקווים, הזוויות ועוד. הנחות אלה אינן מוכחות מהחכמה עצמה אלא מחכמה קודמת - חכמת ההנדסה בנויה על הנחות שבאות מתוך החכמה הטבעית.

ניתן לתמצת זאת כך: כל חכמה מקבלת את יסודותיה ממקור קודם.

אם-כן עולה שאלה גדולה, מנין חכמת התורה מקבלת את ודאותה? כלומר, כשאנו לומדים את חכמת התורה דהיינו: האמונות, המעשים והמידות שהיא דורשת מאיתנו, אנחנו מניחים כמה הנחות יסוד כברורות מאלהיהן כגון: שקיימת מציאות ה'; שהמצוות הן מעשים שיביאו אותנו לשכר או לעונש; שה' משגיח בארץ. מנין הבסיס של כל ההנחות האלה?

כדי לענות על שאלה זו, מקדים רבי יוסף אלבו ומבאר שמקורות הודאות באופן כללי הם ארבעה:

א. "מושכלות ראשונות" - הבנות בסיסיות על פי חוקי ההיגיון. כמו שה' הכל' גדול מ'החלק'.

ב. "מוחשיות" - ידיעות שנקלטו על ידי מערכת החושים, ונותחו באופן שהובנה סיבתן.

ג. "נסינות" - דברים שהוכחו מתוך נסיון גם אם אנחנו לא יכולים להסביר איזו חוקיות טבעית מקיימת אותם (כמו תופעת המגנטיות בזמנו של רבי יוסף אלבו).

ד. "הנמשכות" - כלומר ההסטוריה המפורסמת ברוב העולם שמחמת פרסומה אינה ניתנת להכחשה.

יש לברור זה משמעות גדולה, מפני שודאות באמיתותה של התורה מביאה אותנו להזדהות שלימה עם קיום התורה ולמחויבות גמורה אליו.

הרחבות

• מה מקור הידיעה?

אין ספק כי לכל חכמה התחלות והנחות, אינן מבארות בעצמן. רבי יוסף אלבו מציג ארבע יסודות שאינם צריכים הוכחה, שהם הבסיס לשאר הידיעות. בדרך אחרת מחלק רב סעדיה גאון את הדרכים המובילות אל הידיעה לארבעה חלקים: א. מה שאנו קולטים באחד החושים. ב. מה שניתן להוכיח בשכל. ג. מסקנות מוכרחות משני הסעיפים הקודמים - למשל: הכרה שיש נפש לאדם כי אנו רואים שהוא חי, עושה מעשים וכו'. ד. המסורת. וכך הוא כתב בהקדמה לספרו: "המובילים אל האמת והמביאים אל הנכון, אשר הם מקור לכל מדע ומבוע לכל ידיעה... הם שלושה מובילים: האחד ידיעת הנראה, והשני ידיעת השכל, והשלישי ידיעת דבר שההכרח מחייב אותו... כי ידיעת הנראה הוא מה שהשיג האדם באחד מחמשת החושים, או בראות או בשמע או בריח או בטעם או במישוש. אבל ידיעת השכל הוא מה שמתחייב בשכל האדם בלבד, כגון חשיבות האמת וגנות הכוזב. אבל ידיעת ההכרח הוא דבר אשר אם לא יאמת אותו האדם יתחייב לבטל מושכל או מוחש... אבל אנחנו קהל המייחדים אנו מאמתים שלושת המובילים הללו אשר למדע, ומוסיפים עליהם עוד מוביל רביעי... והוא נכונות המסורת האמיתית, לפי שהוא בנוי על ידיעת החוש וידיעת השכל כמו שנבאר במאמר השלישי מספר זה" [הנבחר באמונות ודעות הקדמה פרק ה עמ' יד-טו בתרגום הרב קאפח].

פרק שבעה-עשר

התחלות
החכמות

אין ספק כי לכל חכמה התחלות והנחות, אינן מבארות בעצמן; אבל ילקחו מקבלות מחכמה אחרת, נתבארו בה אותן ההתחלות - ועל ההתחלות הן יבנו כל מופתיו החכמה ההיא. כמו שיקבל המהנדס מציאות הקו והנקודה - מהטבעי. והמספרי - מציאות האחדות; והטבעי - מציאות העצמים והמקרים - מבעל הפילוסופיא הראשונה. ובעל הפילוסופיא הראשונה יקבל מן הטבעי - מציאות מניע ראשון. וכן בכל חכמה עיונית, מן ההכרח הוא שיקבל בתחלת למונדה התחלות והנחות, יתבארו בזולת-החכמה ההיא, כמו שהתבאר ב"ספר המופת" - ועל ההתחלות הן יבנו כל מופתיו החכמה ההיא, או על המשפלות הראשונות.

מהיכן התחלות
התורה?

ואם-כן, אפוא, ראוי שנסאל ונאמר: התורה האלהית מהיכן תקח התחלותיה? כי השאלה הזאת כבר תפל על התורה האלהית יותר מעל זולתה משאר הדתות הנמוסיות. כי התחלות הדת הנמוסית, שהן הבחירה והתכלית, כמו שאמרנו ("פ"ט), הנה הן מתבארות אצל הפילוסוף ב"פילוסופיא המדינית". אבל התורה האלהית, מהיכן תקח התחלותיה? כי אף-על-פי שמציאות הש"י מתבאר אצל הפילוסוף מהקדמות המשפלות ממשפלות הראשונות - לא יאמין הפילוסוף מכל-מקום הנבואה וההשגחה, שהן גם-כן התחלות ויסודות לתורה האלהית; והיכן יתבאר מציאותו? כי אין אלו התחלות מבארות בעצמן, ולא מתבארות מהקדמות לקוחות ממשפלות ראשונות; כי לא יאמין הפילוסוף הנבואה וההשגחה על-הדרך שיאמינה בעל הדת האלהית. ועל-כן ראוי שנגבאר: התורה מהיכן תקח התחלותיה?

ונאמר: כי הדברים אשר יודעו ולא יצטרף ראיה על אמתתם, הם ארבעה - שהם:

המושכלות
הראשונות

המשפלות הראשונות - כידיעתנו שהכל גדול מהחלק; ושהדברים השונים אל דבר אחד בעינינו - הם שונים; ושהחייב והשליה אינם צודקים יחד על דבר אחד בעינינו מצד אחד.

המוחשיות

ההמוחשיות - כידיעתנו שהאש תחמם והשלג יקרר; וכן שהאופיון יקרר והפלפל יחמם; שזה דבר שהשג בחוש. כי תכף שאכלנו הפלפל הרגשנו חם, והאופיון - הרגשנו קר. ופשטנו בעבור-זה כי הפלפל יחמם - להיות החלקים האשניים גוברים בו; והאופיון יקרר - להיות החלקים הקררים גוברים בו.

הניסיונות

הניסיונות - כמשוף הקלאמיט"א [= המגנט] הברזל, ושלשל האשקמוני"א לבטן, וכיצא-באלו; שזה דבר נמצאהו, כן, לא מצד-טבעי הניסיונות אשר מהם הרפב, אבל מצד-הצורה המינית אשר בהם.

הנמשכות

הנמשכות - כידיעתנו כי רומי וירושלים ובבל היו מדינות גדולות מישובות, אף-על-פי שאינן עתה כן. וזה וכיצא-בו, אף אם לא נשיגהו בחוש, נשפט היותו אמת כאלו השגנום, לרב הספורים הנמשכים מאנשים רבים, שלא נמצא אדם חולק עליהם עד היום.

מופתי - הוכחות. **מהטבעי** - מבעל חכמת הטבע. **והמספרי** - חכמת המספר. **הפילוסופיא הראשונה** - הפילוסופיא העוסקת במדעי האלוהות. **יקבל מן הטבעי וכו'** - יוכיח מעולם הטבע על מציאות הבורא. **אל דבר אחד בעינינו** - שנים ששוים בדיוק לדבר שלישי הרי הם שווים ביניהם. **שהאופיון** - סוג של סם מקרר. **האשניים** - מלשון אש. **והניסיונות** - ידיעות הנקנות מנסיון החיים. **לא מצד-טבעי וכו'** - היכולות האלו אינן מצד הכוחות המרכיבים את הדבר אלא מצד חיבורם הכללי. **והנמשכות** - ידיעות המפורסמות בעולם.